

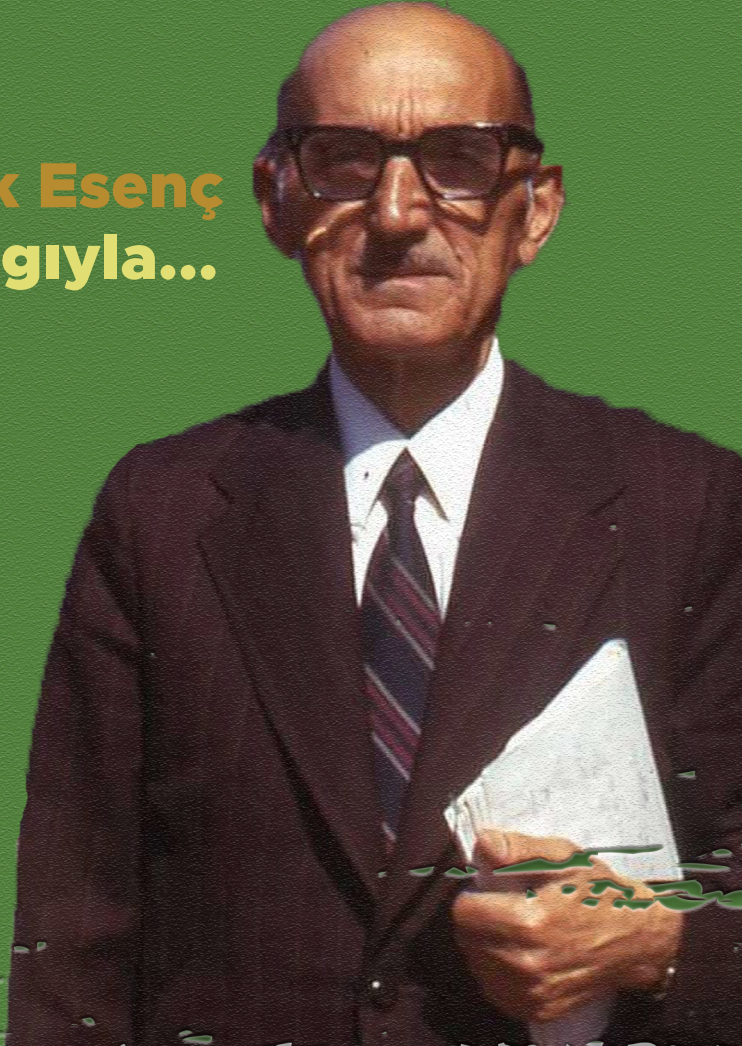
ГУПСЫЦА

Son Ubih Zeşo Tevfik Esenç Saygıyla...

“bir rüya
gördüm, anlat-
sam da anla-
mazsınız.”

Ağustos
2 0 2 0

6.
Sayı

Zeşo Tevfik Esençten 28 Yıl Sonra: Ubıhçayı Hatırlamak

Gerige Talha

"Dil bir ulusun aynasıdır. Bu aynaya baktığımız zaman, orada kendimizin gerçek yankısını görürüz" demiş Friedrich Schiller. Dil, bir halkın kendisini var etmesini, yaşamasını sağlayan bir araçtır. Bir dilin ölmesi o dili konuşan halkın ve kültürünün ölmesi demektir. Sürgüne uğrayan veya farklı nedenlerle topraklarından koparılmış olan madun* halklarda bu durum daha belirgindir. Dilin, yaşadığı topraklardan koparıldığı an kültüre katkı sağlayan yönü yok olmaktadır. Bu kopuştan kültür de ağır şekilde etkilenmektedir. Ladino dilinden Çerkesçeye, Çerkesçeden Abazacaya, Abazacadan Ubıhçaya, Ubıhçadan Hemşinceye kadar birçok dil bu durumdadır.

Ubıhçanın yılmaz savunucusu ve Georges Dumezil'in "benim için o bir meslektştir, Vubıh Akademisini (Samsun BKD)" temsil etmektedir dediği Zeşo Tevfik Esenç kimdir? Esenç 156 yıl önce vatanlarından sürgün edilerek bir kısmı Manyas'ın Haciosman köyüne yerleştirilen Ubıh halkının torunlarındandır. Esenç'i önemli kılan nokta Ubıhçayı son konuşan kişilerden olmasındandır. 92 Ekiminde vefatıyla birlikte Ubıhça Unesco tarafından "ölü dil" ilan edilmiştir.

Esenç'in Ubıhçayı konuşan tek birey olması Fransız dil bilimci Georges Dumezil'in dikkatini çekmiştir. Haciosman köyüne giden Dumezil, Esenç'e birlikte çalışma teklifinde bulunmuştur. Dumezil ile Esenç'in birlikte çalışması sonucu Esenç'in belleğindeki hazine kağıda dökülmüş ve "Ubıhça'nın (Vubıhça'nın) Fiilleri" başlıklı eser ortaya çıkmıştır. Dumezil ve ekibinin Esenç'ten aldıkları ses kayıtları Ubıhların kültürü, gelenekleri ve mitolojileri hakkında da geniş bilgi vermektedir. Ubıhça ve diğer Kafkas dillerini 50 yıldan uzun süredir inceleyen Dumezil, Esenç hakkında şöyle demektedir: "Söylemek gerekir ki dikkat çekecek derecede zeki bir adam. Dilsel ve edebi eğitimi olmamasına rağmen sorunları hemen kavramakta. Onunla çalışmak bir sevinç kaynağı. (Samsun BKD)" "Ubıh (Oubykh) bugün sadece bir kişi olduğu için ve bir gün ortadan kaybolacağı için gösterdiğimiz tüm bu telaş değersiz, hatta yararsız görünebilir. Ancak bilimsel bir bakış açısından her dilin büyük önemi var. (Dumezil, circassianworld.com)" Esenç 1959 yılında Dumezil'in davetlisi olarak Paris'e gitmiş ve dünyanın dört bir yanından gelen dil bilimcilerle tanışmıştır. Esenç Dumezil'den farklı olarak Norveçli dil bilimci Hans Voght ile de çalışmış ve Voght Ubıhça bir sözlük hazırlamıştır. Ardından Voght Esenç'i Oslo'ya davet etmiştir. Esenç hastalıkları nedeniyle yurt dışına çıkamayınca onunla çalışmak isteyen dil bilimciler köyüne gelmiştir. Her yaz Haciosman köyüne gelen Charachidze bunlardan birisidir. Bunların yanında Esenç, Süvenje'den** gelen Boğaziçi Üniversitesinden Türk dil bilimci Sumru Özsoy'a Ubıhçayı öğretmiştir. Son olarak Esenç ile çalışan dil bilimci Profesör Vyacheslav Çirikba'dır. Esenç Ubıhçanın yok olmasıyla ilgili bir röportajda şöyle demektedir: "Ubıhlar Türkiye'de anadillerini konuşmayı bıraktı çünkü Türkler arasında yabancı bir dil konuşmanın kötü bir davranış olduğunu düşünüyorlardı." (abaza.org)

Sonuç olarak, Esenç'in dil bilimcilerle yaptıkları çalışma sonucu 82 sessiz, 3 sesli harften oluşan, fonem*** bakımından en zengin ve en zor dil olan Ubıhçanın bir kısmı kağıda dökülebilmştir. Her ne kadar bugün Ubıhça konuşulmuyor olsa bile böyle bir hazinenin kağıda dökülmüş olması dünya mirası adına oldukça önemlidir. Keşke diller yaşadıkları topraklardan kopmadan yaşayabilseler ve dünya mirasına zenginlikleriyle daha fazla katkı sunabilselerdi.

Esenç'in 1990 yılında Nalçık, Soçi ve Krasnaya Polyana'ya yaptığı ziyaret sırasında söyledikleriyle yazımı bitirmek istiyorum: "Bir zamanlar, gençliğimde gözlerimi kapatmayı ve büyükbabamın bana anlattığı gibi vatanımı hayal etmeyi çok severdim. Dağlar, dağlar ötesindeki deniz ve her yer, her yerde ağaçlar; çınarlar, porsuklar, çallılar... Şimdi onun hayal ettiğimle aynı olduğunu görüyorum... Yazık ki kulaklarım çok ağır duyuyor, gözlerim çok az görüyor ve bacaklarım zayıf yürüyor. Ama yine de artık rahatça ölebilirim. Anavatanımı gördüm. (abaza.org)"

Kaynakça

Samsun BKD, Zeşo Tevfik Esenç, Facebook
<https://abaza.org/tr/ubyhcha-konusan-ubynh-tevfik-esench-anadilin-son-tashyuyycsy>
<https://m.bianet.org/bianet/kultur/12270-ubihca-nasil-kurtarildi>
<https://jinepsgazetesi.com/-12253.html>
<https://www.circassianworld.com/new/language/1262-tevfik-esench-ubykhl.html>

** Aşağılanan, ezilen, hor görülen kesim anlamına gelen bir sıfattır. Yani kolonileştirilmiş toplumlar, yaşadıkları ülkede hak ettikleri özgürlüklerini elde edememiş azınlıklar vs. madun (subaltern) olarak tanımlanabilir.

***İstanbul, denizin ötesindeki şehir. (jinepsgazetesi.com)

***Bir dilde anlam ayırıcı en küçük sese fonem denmektedir.

Örneğin, Türkçede her harfe karşılık bir fonem vardır. Ubıhçada bu sayı daha fazladır.

Erkeklerin Kadınlarla İletişimine Dair Bazı Xabze Kuralları

Çev. Halbad Feyza

Çerkesçe

- 1- Бзылхъугъэ бгъэпудыныр.
- 2- Бзылхъугъэ дэуэгъу пщыныр.
- 3- Бзылхъугъэм уи лэ къыхуэптыныр.
- 4- Сыт лъэпкъ щыщми, бзылхъугъэрэ сабийрэ бгъэбииныр.
- 5- Гугъуехъ зыщлэ бзылхъугъэм удэмылэпыкъуныр.
- 6- Бзылхъугъэ дэплъэгъуа плуэтэжыныр.
- 7- Бзылхъугъэм и лъэлъу умыгъээзэщлэны.
- 8- Бзылхъугъэм ипэ ищу лэпллэ хуищлыну цыхухъум зишииныр.
- 9- Бзылхъугъэи “ей” жыплэу уклэлъыджэныр, уелусэу къэбгъэувылэныр.
- 10- Бзылхъугъэ лэнэм щхъэ лъэныкъуэ телхъэныр.

Türkçe

- 1- Kadınlara saygısızca davranmamalısın.
- 2- Kadınlardan davacı olmamalısın.
- 3- Kadınlara el kaldırmamalısın.
- 4- Hangi toplumdan olursa olsun kadın ve çocuklara husumet beslememelisin.
- 5- Zorluk yaşayan kadına yardım etmelisin.
- 6- Kadınların küçük hatasını başka yerde anlatmamalısın.
- 7- Ricada bulunduklarında kadınların ricasını yerine getirmelisin.
- 8- Kadınların önünü kesip sarılarak selamlaşmamalısın.
- 9- Kadınlara “Hey!” diye seslenmemeli, dokunarak durdurmamalısın.
- 10- Kadınların olduğu masaya yarım kelle koymamalısın.

Kaynak:

Щоджэн Хъэзешэрэ Къардэнгъуш! Зырамыкурэ, Адыгэ Хабзэу шылахэр!

NEREYE AİTİZ?

ÇERKESLERİN KİMLİK ALGILARI - 2

Waza Ayşegül*

Kültürel ve etnik kimliğin yanı sıra diasporik kimlik kavramı da Çerkesler için önem taşımaktadır. Çerkesler genellikle kendilerine nereli ve nereden oldukları sorulduğunda Çerkes olduklarını ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olsalar da Türk olmadıklarını ifade etmektedirler (Şahin, 2019: 40). Bu durum Çerkeslerin kendilerini dışa karşı tanımlarken nasıl bir kimlik formu kullandıklarını göstermektedir. Genel olarak yaşanan diasporalarda, köklerin bulunduğu konumdan en az bir ya da iki konuma dağılma, ortak ana vatan anılarını, hayallerini ya da efsanelerini canlı tutma, ev sahibi ülke tarafından kabul edilmedikleri veya edilemeyecekleri inancı nedeniyle yabancılık hissetmeleri, ana vatanlarının kendi gerçek vatanları olarak kabulü ve bir gün oraya geri döneceklerine olan inançları, kendi ana vatanlarının korunmasına, gelişimine, güvenliğe ve refahına adanmışlık ve ana vatanlarıyla sürekli ilişkiler söz konusu olmaktadır (Bolat ve Demir, 2017: 23). Diasporaların en önemli özelliklerinden biri, anavatanlarının kendi gerçek vatanları olarak kabulü ve bir gün oraya geri döneceklerine olan inançlarıdır. Türkiye'de yaşayan Çerkeslere kendilerini nereye ait hissettikleri sorulduğunda ana vatan olarak genellikle Kafkasya demektelerdir (Bolat ve Demir, 2017: 25; Şahin, 2019: 52). Bu özelliklere bakıldığında Türkiye'de yaşayan Çerkeslerin diasporik bir kimlik taşıdıkları da söylenebilmektedir. Yakın dönemde iletişim teknolojilerinin gelişmeleriyle birlikte dernek, vakıf gibi çok sayıda Çerkes kurumu ve sivil toplum örgütlenmesinin bulunması, kentsel alanda Çerkes kimliğinin yeniden üretilmesine ve diasporik bilincin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Göker, 2018: 94).

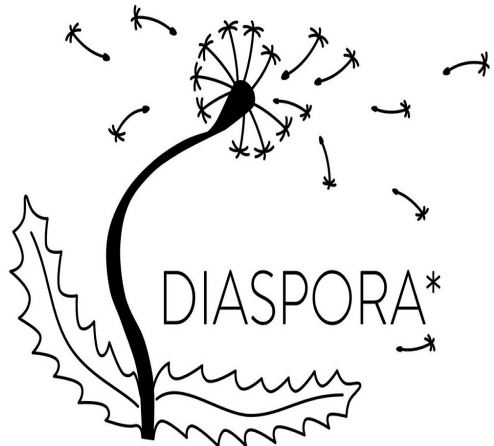
Çerkes diasporik kimliği, öncelikli olarak köklerinin bulunduğu topraklardan travmatik olarak koparılmış olmaya dayanmaktadır. Sürgünde yaşananlar nesilden nesile güçlü bir biçimde aktararak diasporada ana vatan düşüncesi ve özleminin canlı tutulması sağlanmaya çalışılmıştır. Günümüzde bu özlemin gençler arasında ne kadar var olduğu elbette tartışma konusudur (Aksoy, 2018: 69). Ancak yapılan faaliyetler göz önünde bulundurulduğunda yeni nesil üzerinde diasporik kimliğin sürdürülme çabasının varlığı hissedilmektedir. Türkiye'deki Çerkeslerde, Çerkes sürgünü ve bu sürgünün kolektif bellekteki izlerinin hala görünür olması Türkiye Çerkeslerinin diasporik kimliği de taşıdıklarının bir göstergesidir.

Sonuç olarak kimlik kavramı sadece benlik ya da bizlik algısı yaratmakla kalmamakta, aynı zamanda bir toplumun dünyaya bakışını belirlemekte ve kolektif bilincini oluşturmaktadır. Bununla birlikte toplumların kendini tanıtmayı ve tehditler karşısında kendini korumasını da sağlamaktadır (Solak, 2014:9). **(bitti)**

*aysegulkip94@gmail.com

Kaynakça:

- ŞAHİN, Ö. (2019). Bir Sözlü Tarih Çalışması: Çerkes (Adige) Boylarından Şapşığların ve Kabardeylerin Günümüzdeki Göç ve Kimlik Algısı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- DEMİR, G., & BOLAT, S. (2017). ÇERKEZLER'DE KİMLİK VE AİDİYET. Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferansları, (55).
- SOLAK, S. G. (2014). Mekan- Kimlik Etkileşimi ve Kentsel Mekandaki Tezahürleri. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi
- AKSOY, Z. (2018). Çerkes Sürgünü Hikayelerinde Kimliğin İnşası. Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi, (31), 62-76.
- GÖKER, E. A. (2018). "NEREYE AİTİZ?" DIASPORİK KİMLİK VE TÜRK VATANDAŞLIĞI KISKACINDA ÇERKES KİMLİĞİ, AURUM Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 91-105.

Çerkesya Seyahatnamesi

Gonepş'ey Janbek

Çerkesya Seyahatnamesi, İtalyan Rönesansının ünlü seyyahı Giorgio Interiano'nun 15.yy'da Çerkesya'ya (Zihia'ya) yaptığı seyahati ve konakladığı sürede yaptığı gözlemleri kaleme aldığı eseridir.

Eser Çerkeslerin yaşantılarına dair ilk yazılı kaynaklardır. Bu açıdan çok önemlidir. Okurken altını çizdiğim kısımlardan birkaçını alt başlıklara ayırarak sizlerle paylaşmak isterim.

[Kitaptan alıntılar tırnak (") içine alınmış ve koyulaştırılmıştır.]

Kavmi isimlendirme: Kitabın henüz başında Zikhi, Çerkes ve Adige isimlerinin aynı kavmin farklı dillerdeki isimleri olduğu ifade ediliyor: **"Yunancada ve Latince de Zihî (Zychi) olarak anılan, Tatarlar ve Türkler tarafından Çerkes denilen ve kendi dillerinde Adiga olarak anılan Çerkesler..."**

15./16.yy'da yazılmış bu kadim eserde Zikhi, Çerkes ve Adige isimlerinin o çağda da aynı ve tek bir kavme ait farklı isimler olduğunu ve bu isimlerin tarih boyu birbirinden ayrılmaz bir bütün teşkil ettiğini görmekteyiz.

Lisan: **"Dilleri komşularının dillerinden tamamen farklıdır ve çok daha gırtlaktan konuşurlar."**

Hukuk: **"Ne bir hakim ne de yazılı yasaları vardır: Güç ve dirayet ile insanlar arası saygı, yasalarının ilkeleridir."**

Soylular: Kitapta soylulara halkı yönetmek, savunmak ve ava katılmak dışında bir şeyin yakışmadığının düşünüldüğü, soyluların cömert oldukları ve elbiseleri istendiğinde armağan etmemeyi yanlış karşıladıklarından çoğu zaman alt sınıflardan daha basit giyindikleri ifade ediliyor. Onları alt sınıflardan ayıranı ise seyyah Interiano şöyle ifade ediyor: **"Gösterişleri asla başkalarına vermedikleri çizmeler, silahlar ve atlardan oluşur."**

Savaş: **"Çok az sayıda kişi ile büyük halkları ele geçirebilirler, zira hem çok daha çeviktirler ve silah ve atları daha iyidir, hem de daha büyük cesaret gösterirler."**

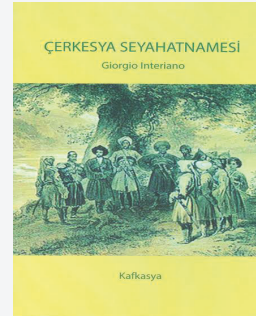
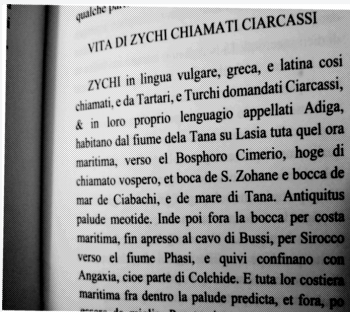
Konukseverlik: **"Evlerinin içinde ve dışında konuklarına son derece sadıktırlar ve büyük özen gösterirler."**

Estetik Görünüş: **"Zihî adı verilen kavim genellikle biçimli ve güzeldir. Bunlar arasında Kahire'de Memluklar ve Armiagli kavmi vardır ki bunların çoğu da (söylenene göre) bu soydan gelir ve çok iyi görünümlü kişilerdir."**

Korunma: Eserde, düşmanlardan korunmak için kişilerin evlerinin çevresine duvarlar çekmesinin korkaklık ve savunmada yetersizlik olarak görüldüğü ve bunun bir utanç olduğu ifade edilmiş. Bu nedenle **"Tüm bu ülkenin insanları surlarla çevrilmiş herhangi bir toprak parçası veya yer olmadan yaşarlar."**

Beceri ve Zanaat: **"Her biri at üzerinde çalışır ve bu konuda mükemmellik düzeyindedirler; attıkları okların pek azı hedefini şaşar, zira bunları tüyler ve demirlerle mükemmel ve korkutucu hale getirmişlerdir. Soylu kadınlar dericilik dışındaki işlerde çalışmaz ve çakmaklı tüfek için deri kılıflar ile çok zarif deri kemerler yaparlar."**

Yüz ve Onur Mefhumu: Çerkeslerde yüz ve onur birdir, insanın yüzü onurudur. Nitekim Çerkes dilinde yüz ve onur kelimeleri sesteştir, ikisini de "nape" sözcüğü karşılar. İncelediğimiz eserde de buna dair bir örnek görmekteyiz: **"Birbirlerinin saçını yalnızca tepede ince bir saç örgüsü kalacak şekilde tıraş ederler ve bazıları bunu saldırı sırasında başlarının tutulabilmesi için yaptıklarını söylerler; böylece yüzleri cinayetin kanlı ve çirkin elleriyle yaralanmaz ve kirlenmez."**

Тхылъ (Thıl) = Kitap
Еджэн (yeecen) = Okumak
Дэ (de) = Biz

Дэ тхылъ деджащ. (De thıl deecaaş.) = Biz kitap okuduk.

Дэ тхылъ доджэ. (De thıl dooce.) = Biz kitap okuyoruz.

Дэ тхылъ деджэнуш. (De thıl deecenuş.) = Biz kitap okuyacağız.

Konuşma Kalıpları

- 1 Уи махуэ флыуэ! (Vi-maahue f'ive!) = İyi günler!
нэхъыфлыжу! (Nehıf'ıju!)= Daha iyisi senin olsun!
- 2 Кхъылэ! (Kı'a) = Lütfen!
- 3 Упсэу! (Vupsoğ) = Sağol!
- 4 Гъуэгу махуэ! (Ğog mahhue!)= Güle güle!

Atasözü

Бзэгур джатэм нэхърэ нэхъ жанщ.
(Bzegur caatem nehra neh jaanş.)

Dil kılıçtan keskindir.

"Allah aşkına devam etme. Gözümünden yaş geldi." dedim gülmekten ağrıyan yanaklarımı ovuştururken. "Herkes de sizin gibi kahkahalara boğuldu. Ne yapacağımı bilemedim utancımдан. Hatiyako'ya bakıyorum bir taraftan. Kalktım sonra biraz daha devam ettim, geçtim yerime. Olasılık vermemiştim ki düşeceğime? Yeni öğrenmişim o figürü, bir cesaretle yapayım dedim, yerde buldum kendimi. Ama bir sonraki düğünde mutlaka tekrar deneyeceğim. İnat ettim." dedi biraz çekinir biraz eğlenir bir tavırla.

"Her olayı o kadar heyecanlı anlatıyorsun ki o anda yanındaymışım hissi veriyor." dedim gülümseyerek. Utanır gibi kafasını yere eğdi.

"Babam da böyle söylüyor hep, haklısınız galiba. Sevinince o kadar neşe doluyorum ki, tüm insanlığa gülümseyebilirim, tüm çocukları kucaklayabilirim; dağlar sığıyor kalbime, kocaman bir dev oluyorum. Üzülünce de tam zıttı tabii. Kemiklerim bedenime büyük geliyor sanki. Hüzün dışında his sığmayacak kalbime, sıkışıyorum kendi içimde. Öyle işte."

"Hayatı ne kadar uçlarda yaşıyorsun sen. Erken yaşlanırsın bak benden söylemesi. Geçen sefer yaz planlarını anlatıyordun yarım kalmıştı." dedim konuyu dağıtarak.

"Evet. Kurban Bayramı'na yakın Kayseri'ye gideceğim inşallah. Bizimkiler orada yaşadığı için okuldan vakit buldukça gidiyorum ama arkadaşlarımla sadece yazları hasret giderebiliyoruz. Çoğu Kayseri'de okumuyor, ben de öyle. Gerçi bazılarıyla aynı şehirdeyiz ama görüşmeyi aylar oluyor. O yüzden ipe çekiyoruz tatili. Ne zaman gerçekleşir Allah bilir ama Kafkasya gezisi planlıyoruz, para biriktiriyoruz. Her yıl bir araya geldiğimizde oturup sayıyoruz, sabaha kadar detayları konuşuyoruz." deyip yutkundu. "Hayal işte, olacağından değil de kurmak hoşuma gidiyor. Sensiz giderler belki, bilmem."

"Bak yine aynı yere döndük. Toparlan gözünü seveyim. Hem sen demiyor musun, "Müslümana bulaşmaması gereken en amansız hastalık umutsuzluktur." diye?"

"Doğru dediniz. Şu sıralar kendime bunu sık sık hatırlatmalıyım. Ama insan hayata öyle bağlanıyor ki, nereye gitse hayallerinden, beklentilerinden, ruhundan hiç ayrı düşmemeyi umuyor. Sahipleniyor her şeyi, kendinin sanıyor. "Mahkeme kadiya mülk olmaz." ya, benim mülküm zannettiklerimin gitme ihtimali söz konusu olunca, umutsuzluktan başka neye sarılayım? Aldırmayın, o da benim imanımın kıtlığından, Allah affetsin. Gülüyorum, sesi başkasından geliyor çaktırmayın." dedi dudaklarında buruk bir gülümsemeyle. "Annemi özledim galiba." diye ekledi.

"Ben sohbetinle moralim düzelsin diye yanına geliyorum yaptığına bak. "Annem" deyince aklıma geldi. Annenin çok güzel yaptığı bir hamur işi varmış. Neydi adı? Ondan bahsedince kafan dağılıyor senin." dedim muzip şekilde göz kırparak.

"Gubate." dedi gülerken. "Ama nasıl güzel yapıyor! Yemelisiniz yani anlatarak olmaz ki."

...

"Ohoo biz de kahve bekliyoruz doktor hanımdan. Ne düşünüyorsun, oturup kalmışsın burada? "

Bundan haftalar önce maske takmayı ihmal ettiği için covid-19 virüsüne yakalanan genç bir hastamla yaptığımız konuşmayı düşünürken, meslektaşımın elimdeki soğumuş kahveyi almasıyla irkildim.

"Kusura bakma lütfen, dalmışım öyle. Nart'ı düşünüyordum." dedim, durgun bir ifadeyle. "Hiç öyle bir hastam olmamıştı? Şahsına münhasır. O hasta haliele bile ben odaya girdiğimde toparlanmaya çalışıyordu. Tamam, biraz çok konuşuyordu ama..." bunları söylerken gülmüsyordum. Sonra kaşlarımı çattım.

"Ne diye takmazsın maskeni, neden girersin kalabalık yerlere? Kronik hastalığın olduğunu ve riskli sürecin geçmediğini bile neden yaparsın bunu kendine? Normalleşme deyince bıraktı insanlar tedbirleri. Baksana plajlar, sokaklar tıklım tıklım. Çok kızıyorum çok. Şu halimize bakar mısın maskeden, kıyafetten yara bere içindeyiz." diye devam ediyordum ki.

"Bir dokunduk bin ah işittik dedikleri bu olsa gerek. Şikâyetlerinde çok haklısın ama ne oldu da Nart düştü aklına onu anlamadım." diyerek çözümünü kesti.

Oturduğum masanın köşesine koyduğum küçük kargo kutusunu ona doğru iterken, bir taraftan kutudan çıkan notu okuyordum. Bakıp içindekilerin ne olduğunu sordu şaşkınlıkla. Güldüm.

"Gubate" yazıyor notta. Kayseri'den gönderiyormuş. Maskesiz çıkmıyormuş artık."

Srebrenitsa Anısına

Waza Abdulkadir

Sosyalistler yönetimdeyken başladılar hayata.
Vaat edilen; özgür bir yaşamdı.
Hürriyet mi? Sadece kendileri gibi düşünenlere vardı.
Farklı bir yaşam tarzı? Asla.
Düşünülmesi; idamdı.

İstediğimi düşünüp, istediğim gibi yaşayacağım.
Zaman benimle başladı.
Mekânı kendim kuracak, hakikati orada yaratacağım...
Düşüncesiyle,
Müslümanları da kendi kalıplarına mahkum ettiler.

İnsan bir başına gerçeğe erişebilir mi?
Eksikleri ve yanlışları çok.
Sağlam idealleri, dünya anlayışları yok.
Hayatlarındaki boşluğun karşılığı ferasetsizlik olunca
çözüm olarak çözümsüzlüğü, yöntem olarak şiddeti seçtiler.
Zulüm ile hayatlarını meşgul ettiler.

Aliya, zor şartların sakini adamı.
Böyle bir zamanda ve mazlum karşıtı Avrupa'da
Ruhu ve bedeni hazır olacaklara,
Fazla düşmanla ama iyi bir halkla.

Srebrenitsa Çiçeği (Hafıza Çiçeği)

1995 yılında Bosna-Hersek'teki savaş sırasında gerçekleşen Srebrenitsa katliamının resmi olmayan bir sembolüdür. Çiçek, Gračanica'dan "Gračaničko keranje" derneğinden kadınlar tarafından tasarlandı ve 1 Temmuz 2011'de ilk kez halka sunuldu.

Canla başla haklı davası için savaştı.
Düşmanın onlara yaşattıklarını
"Sırplar bizim öğretmenimiz değil!" diyerek
Askerlerine yasakladı.

Savaş ağırdı, şartlar dayanılmaz...
Taraflar arası teknoloji farkı inanılmaz.
Dünya Bosna'yı tek başına bıraktı.
Yaşanan zulme ses çıkaran üç beş Batılı kaldı.

Aliya'nın arzusu: Barış.
Savaşın amacı: Var oluş.
Bir sulh, her ferde eşit haklar tanıyan...
Savaşı haykıranın borusunu tıkayan.

Savaş bitti, geriye enkazı kaldı.
Ölüm karşısında ideolojilerin yavan manası kaldı.
Yükseldi bazı ruhlar arşa,
Kimisi ateşten bir tabuta hapis kaldı.